

|                           |                                                                               |
|---------------------------|-------------------------------------------------------------------------------|
| Kurs:                     | <b>Obecná sociologie 2: Udržování a reprodukce sociálního řádu</b>            |
| Forma výuky:              | přednáška                                                                     |
| Vyučující:                | <b>PhDr. Mgr. Petr Lupač, Ph.D.</b>                                           |
| Časový rozsah:            | 2+0 hodiny týdně – 1 semestr                                                  |
| Semestr, školní rok:      | LS / 2025                                                                     |
| Forma atestace:           | <b>ústní zkouška</b>                                                          |
| E-kreditů                 | <b>4</b>                                                                      |
| Podmínky zápisu do kursu: | Obecná sociologie I: Jedinec a společnost (není nutná splněná atestace)       |
| Předpoklady k atestaci:   | Zapsání na zkoušku je podmíněno splněnou atestací z kursu Obecná sociologie I |

#### **Anotace a Cíle:**

Předmět vede k hlubšímu porozumění základním souvislostem hlavních aspektů sociální reality s těžištěm v oblasti problému sociální reprodukce, tj. k posílení schopnosti strukturovaného a dynamického vidění sociální reality pro následné obohacování teoretického obrazu umožňující aplikaci výsledné sociologické imaginace na vybrané konkrétní jevy a problémy související s problematikou reprodukce společnosti. Dalším (podpůrným) cílem je prověřování smyslu obecné sociologické rozvahy empirickou reflexí praxe; nejde samozřejmě o soustavnost empirické evidence, ale o podstatné ilustrace souvztažnosti teoretické a empirické roviny poznání. Podobně jako dílčí témata Obecné sociologie I slouží k lepšímu pochopení duality a procesuality vztahu jedince a společnosti, je u Obecné sociologie II transversálním tématem neslučitelnost konsensuální a konfliktualistické perspektivy při výkladu tvorby a udržování sociálního řádu společnosti. Výklad je logicky strukturován tak, aby postupně rozšiřoval osvojovaný teoretický obraz celkové stavby z jádra výkladu základních komponent sociálního řádu přes podpůrné a ohrožující momenty (důvěra, solidarita, anomie, deviace, sociální kontrola, ...) k hlavním prostředkům a činitelům reprodukce společnosti: socializací, byrokracií a mechanismy zabezpečení reprodukce na symbolické úrovni (masová komunikace a ideologie). Výklad v předmětu využívá bohatého dostupného studijního materiálu a zpracovaných studijních opor studia k efektivizaci výkladu a slouží primárně propojování a vysvětlování klíčových konceptů a teorií osvojených ve fázi domácí přípravy na přednášku. Součástí přípravy studentů na přednášku je poskytování zpětné vazby na základě domácí přípravy

#### **Organizace výuky:**

Výuka bude probíhat prostřednictvím přednášky doplňované řízenou diskusí nad studijní literaturou. Informační úvodní přednáška s detaily k organizaci výuky se koná 20.2.

#### **Požadavky k atestaci a pravidla hodnocení:**

Student je hodnocen na základě ústní zkoušky. V případě nemožnosti realizace osobního ústního zkoušení proběhne atestace formou online zkoušky. Ústní zkouška bude probíhat formou přezkoušení dvou náhodně vylosovaných témat v celkové délce 30 minut. Každý bude mít 30 minut na přípravu. Studenti budou mít v moodle kursu k dispozici pomocný výčet podtémat a teorií, jejichž znalost se předpokládá u zkoušky a mohou jej tedy využít při přípravě.

Protože k předmětu je prerekvizitou Obecná sociologie I, je zapsání na zkoušku podmíněno získáním úspěšné atestace z Obecné sociologie I. Úspěšná atestace z Obecné sociologie 2 je podmínkou možnosti skládat atestaci z Obecné sociologie 3. Studenti kombinace Sociologie-Demografie se řídí studijním řádem PřF UK, takže musí složit zkoušku v tomto AR, aby mohli v ZS skládat atestaci z OS3.

#### **Předpokládaný harmonogram kursu:**

- 20.2. Úvodní přednáška, úvod do tématu sociálního řádu a sociální reprodukce
- 27.2. Sociální řád (funkcionální vysvětlení základní výstavby) - hodnoty, normy, instituce, funkce, legitimita a důvěra, solidarita, koheze a integrace
- 13.3. Udržování hranic – rizika a bariéry rozpadu: anomie a nedůvěra. sociální kontrola a deviace, konflikt jako zakládající kategorie tvorby, udržování a reprodukce sociálního řádu
- 21.3-27.3. Sociální nerovnost a stratifikace, chudoba a sociální mobilita
- 3.4.-10.4. Socializace, teorie socializace, aktéři socializace/reprodukce: vzdělávání a rodina
- 24.4. Vědění jako nástroj sociální reprodukce, legitimizační systémy, ideologie a konflikt ve společnosti
- 15.5. Byrokracie

## Tematická struktura a předběžný harmonogram kursu:

### Navázání na Sociologický proseminář a Obecnou sociologii 1

- představení koncepce kursu, sylabu, požadavků pro získání atestace, doplňující informace, připomenutí a doplnky k tématům probraným v předchozích kursech (**struktura, jednání, konsensus, konflikt, sociální řád, sociální konstrukce reality a její symbolický rozměr**)

### Konsensualismus (vs konfliktualismus) jako rámec interpretace sociální nerovnosti a sociální reprodukce

- Funkcionální vysvětlení sociálního řádu, konsensus jako základ sociální soudržnosti, sociální instituce, hodnoty a normy, **konformita, solidarita a důvěra** a jejich podmínky
- Narušování sociálního řádu: sociální kontrola, anomie, sociální deviace
- Konfliktualistická perspektiva a její základní charakteristiky, konflikt a sociální změna

### Nerovnost ve společnosti jako sociologický problém

- systémy sociální **stratifikace a struktury**: pre-moderní společnosti a současnost (otroctví, kasty, stavy, třídy; **elita a masa** jako model sociální stratifikace), dynamika stratifikace s přechodem z tradiční k moderní společnosti; **třídy a vrstvy** v moderní společnosti: dvě tradice teorie a výzkumu sociální stratifikace; makro a mikro perspektiva třídní analýzy; společenský vývoj a problémy Marxova modelu; diskuse o smyslu kategorie sociálních tříd a jejím reálném významu; stratifikace jako aktuální téma: význam středních tříd a diskuse o jejich krizi, nástin teze o postindustriální společnosti a stratifikace v kontextu globalizace (podrobněji v OS3 a kursu Proměny na NMGr)
- **mobilita** a její formy v kontextu duality sociální struktury a aktéra, mobilita jako znak sociálního života v soudobých společnostech; faktory omezující sociální mobilitu (podrobněji u tématu vzdělanostní reprodukce); **chudoba a sociální vyloučení** jako sociologická témata, spirála chudoby a kultura bídy, společenská očekávání a „třídní prostupnost“; komparace a zvláštnosti české společnosti z hlediska sociálních stratifikace a mobility

### Aktéři a mechanismy sociální reprodukce

- **socializace** a její význam politický, ekonomický a sociologický; primární a sekundární socializace, resocializace; socializace a identita; enkulturace a individuace; psychologické a antropologické vlivy na sociologické chápání socializace; pojetí kognitivního a morálního vývoje jedince a jejich význam pro sociologii
- Aktéři socializace: **vzdělání** jako sociální instituce a systém makrospolečenské reprodukce (teorie vzdělanostní reprodukce); význam vzdělání v modernizaci a nacionalismu, kritika soudobé institucionalizace vzdělání; vzdělávání jako mocenský nástroj, spor o smysl vzdělání; vzdělanostní příležitosti a mobilita; **Masová média** - sociologická reflexe masovosti v moderní společnosti, pojmy masa, dav a veřejnost, kritické a funkcionalistické pojetí pojmů masová společnost a masová kultura, masová média a moderní společnost, základní poznatky z výzkumu vlivu médií na společnost
- **stát a byrokracie** jako aktéři sociální reprodukce - sociologie organizace Maxe Webera – legitimita správy a legální panství, znaky racionální byrokratické správy, železná klec byrokracie; formální a neformální struktura byrokratické organizace - human relations; Mertonův příspěvek: ritualismus byrokracie, byrokratická osobnost, nezamýšlené důsledky byrokratizace; příspěvek Michela Croziera: zdroje nejistoty, bludný kruh byrokracie, zablokovaná komunikace v hierarchických organizacích, člověk jako iracionalizační prvek ve fungování organizací, normalizace rizik a byrokratický problém v řešení současných společenských výzev
- zájmy, **vědění a ideologie** v utváření a změně sociálních útvarů; sociologie vědění jako obecná sociologie, význam sociologie vědění pro analýzu společnosti, ideologie – dominantní pojetí, hegemonie, problém neideologické sociologické analýzy, ideologická kritika v kontextu masové a kapitalistické společnosti, legitimizační systémy v moderní společnosti – stát, masová média a náboženství, média komunikace: role v sociální interakci, vztah k sociální struktuře a k dalším pojmům probíraným v rámci kursu

### **Základní učebnice (předpokládá se užití sociologických slovníků a kompendií):**

Giddens, A.: Sociologie. Praha, Argo 2013  
Keller, K.: Dějiny klasické sociologie. Praha, SLON 2005 (zejm. kpt. 1,3,6,7,11)  
Petrusek, M.: Základy sociologie. Praha, Akademie veřejné správy 2009

### **Doporučená literatura:**

(literatura, jejíž znalost bude předpokládána u ústní zkoušky, bude uvedena na konci prezentací k příslušným tématům)

Barša, P.: Konstruktivismus a politika identity. Antropowebzin 1-2 2006. Dostupné na <http://antropologie.zcu.cz/konstruktivismus-a-politika-identity>  
Beck, U.: Riziková společnost. Praha, SLON 2004, str. 121-159 (Za hranicemi tříd a vrstev)  
Berger, P.I. - Luckmann, T.: Sociální konstrukce reality. Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK) 1999  
Bourdieu, P.: The Forms of Capital. In: Richardson, J.G. (ed.): Handbook of theory and Research for the Sociology of Education. New York, Routledge and Kegan Paul 1986  
de Singly, F.: Sociologie současné rodiny. Praha, Portál 1999  
Freedon, M.: Ideology: A Very Short Introduction. OUP Oxford 2003.  
Holubová, K.: Koncept identity na poli sociologické teorie. AUC, Philosophica et historica 2 / Studia sociologica XXI, 2016, 31–49  
Lévi-Strauss, C.: Rasa a dějiny. Brno, Atlantis 1999  
Katrňák, T.: Třídní analýza a sociální mobilita. Brno, CDK 2005  
Keller, J.: Vzestup a pád středních vrstev. Praha, SLON 2000  
Illich, I.: Odškolení společnosti. Praha, SLON 2001  
Machonin, P. - Tuček, M. a kol.: Česká společnost v transformaci. K proměnám sociální struktury. Praha, SLON 1996  
Mareš, P.: Sociologie nerovnosti a chudoby. Praha, SLON 1999  
Mareš, P. – Hofírek, O. (eds.): Sociální reprodukce a integrace: ideály a meze. Brno, MU 2007  
Marada, R. (ed.): Etnická různost a občanská jednota. Brno, CDK 2006  
Marx, K., Engels, B.: Vybrané spisy. Praha, SPNL 1954 (kapitoly 'Manifest komunistické strany' (str.17-59) 'Námezdní práce a kapitál' (str. 65-102) a 'Ke kritice politické ekonomie' (str. 370-386))  
Merton, R.K.: Studie ze sociologické teorie. Praha, SLON 2000  
Miles, R. – Brown M.: Racism. London, Routledge - Taylor & Francis Group 2003  
Mills, Ch.W.: Sociologická imaginace. Praha, Mladá fronta 1968 (a nové vydání)  
Možný, I.: Proč tak snadno. Praha, SLON 1991/1999  
Možný, I.: Rodina a společnost. SLON, Praha 2006 (nebo jiná přehledová publikace Možného o sociologii rodiny)  
Rattansi, A.: Racism: A Very Short Introduction. Oxford, Oxford University Press 2007  
Rothman, R. A.: Inequality and Stratification – Race, Class, and Gender, 5th ed. Prentice Hall 2004  
Šanderová, J.: Sociální stratifikace, úvod do problematiky. Praha, Karolinum 2000  
Večerník, J. - P. Matějů a kol.: Zpráva o vývoji české společnosti 1989-1998. Praha, Academia 1998  
Woodward, K. (ed.): Identity and difference. London, Sage 1997 (str. 1-50)  
Thiessová, A.-M.: Vytváření národních identit v Evropě 18. až 20. století [orig.: Création des identités nationales]. Brno, CDK 2007  
Wesolowski, W. Třídy, vrstvy a moc. Praha, Nakladatelství Svoboda 1969 (str. 15-113)  
Zimbardo, P. G.: Moc a zlo. Praha, Moraviapress 2005